

דהנה כחז החוס' בהמשך בד"ה אין מכבין, ומה שנהגו העולם להדליק הנר מ"ט לחצירו, ואין מדקדקין אם הוא לילה וכו', י"ל דאע"ג שאינו לילה מ"מ הוא סמוך לחשיכה, ואף באותו יום נורח הוא אותה הדלקה עכ"ל.

ותמה בהגהות רבי אלעזר משה, דהחוס' סתרי למש"כ למעלה הדלקת הנר בעי עירוב תבשילין, ואם אפילו מיו"ט לשבת לא שרי בלא עירוב תבשילין היאך יתכן דיהא שרי להדליק מיו"ט לחצירו דהוא יום חול מדאורייתא.

ונראה בזה, דהנה מש"כ החוס' דאף באותו יום נורח הוא אותה הדלקה, אין כונת החוס' דכונת המדליק הוא באמת גם לערוך אותו היום, דא"כ הוה להו לחלק דלא שרי אלא בכה"ג שמתכוין גם לערוך אותו היום, ועל כרחק דכונת החוס' דבאמת אף דהמדליק מכיון למחרת, לא איכפת לן בזה, דמ"מ ההדלקה מועלת להיום וחשיב מלאכה לערוך היום, אף דהמדליק אינו מדליק בשביל זה.

[וראי] לדבר דאולינן בחר התועלת בפועל ולא בחר כונת עושה המלאכה, מהא דאמר' המבשל מיו"ט לחול אינו לוקה הואיל וחזי לאורחים, ולכא' יש להקשות, דמאי מהני בזה הואיל, הא אפילו אם יבואו אורחים ויאכלו, מ"מ המבשל הרי לא הי' מכיון לערוך היום אלא לערוך מחר, וע"כ דלא איכפת לן בזה,

הרב אלעזר בנימין רומנברג

סימן קג

הערה חשובה בענין ערוב תבשילין

הערוך בשם כמה אחרונים [בחלק ב' עמ' תלב הביא שכ"כ הגר"ם קניבסקי שליט"א בשם החו"א, ובחלק א' סי' ב' ס"ו דייק כן מדברי השואל ומשיב מהדו"ת ח"צ סס"י, והביא שכ"כ הגר"ם פיינשטיין (וכ"ה באגרו"מ או"ח ח"ה סל"ז סק"ט ומנחת יצחק ח"ט סי' נ"ד סק"ג) והגרשז"א בשש"כ (פל"א סקפ"ג)], אך הביא שם שיש חולקים וס"ל דכשם שאם עושה ערובי חרות יכול לבדוק אף אם בודאי אף אחד לא יטלטל בחצר ה"ה בערוב תבשילין, אך שמעתי לחלק דבערובי חרות חל היסוד הטלטול ע"י שנעשו כל הבתים בבית אחד והשתתפות זו חלה אף אם לא יטלטלו עפ"י היסוד זה אבל ערוב תבשילין אין כאן חלות היסוד אלא דהו"ל כאילו התחיל כבר מעיו"ט ואם לא יהיה המשך להתחלה זו אין לה משמעות.

ג שמעתי לחלות נדון זה בשני הטעמים שאמרו בגמ' (טו): לערוב תבשילין דאם הטעם כדי שלא יזלו בכבוד שבת מתוך

א. אחד מגדולי הדור שליט"א נוהג זה כמה שנים לערב ערוב תבשילין בלי ברכה, ונימוקו עמו כפי שאמר לתלמידיו משום שאין הוא מבשל כלום מיו"ט לשבת והכל מוכן מעיו"ט עכ"ד.

ויש כאן כמה נקודות לזכור: א. האם מי שאין בדעתו לעשות מלאכה מיו"ט לשבת יכול לבדוק על ע"ת. ב. האם שייך לחמם תבשילים מיו"ט לשבת בלי לעשות שום מלאכה שתזיקקנו ע"ת. ג. האם מלאכות דרבנן מזיקקות ע"ת, וננסה לזכור אחד לאחד.

ב. ראשית, האם מי שאין בדעתו לעשות מלאכות מיו"ט לשבת נסוך מהדלקת נרות ששניה במחלוקת כמשי"ת] יכול לבדוק על ע"ת, ע"י מאמ"ר (תקכו סקי"ח) שהסתפק דשמא אם יבדוק הו' ברכה לבטלה והוצא בכף החיים ס"ק קי"ג והסיק שם שלא לבדוק, וכן הביא בספר ערוב תבשילין

מותר דהא כל דיני והיתרי חזרה נאמרו רק באופן הנ"ל שנטל מע"ש ומחזיר בשבת.

והנה להיתר חזרה הנ"ל דדעתו להחזיר צעין ג"כ שחזרה הכירה גרופה וקטומה וא"כ כשהשחיר ליו"ט אש גלויה לכאורה שפיר אפשר לבדך אש מניח עליה תבשילים לשבת, אולם אש הניח פח כמנהג הרגיל א"כ לדעת האגרו"מ (ח"א ס"ג) ועוד אחריו שזה נחשב גרופה וקטומה שוב א"א לבדך ואף החזו"א (סל"ז סק"א) שחולק לא מייירי אלא בכיריים של נפט או עזים אבל כירי גז יש מקום להחזיר עפ"י אגרו"מ הנ"ל שאולי לא גזרו ע"ז בכלל כיון שאין בו גחלים ואין חשש חימוי, ועי' בס' נרופה אמרתך עמ' מה שעשה סימוכין לזה והביא ש"א כן בשם הגרי"ז וגם מהחזו"א אין ראיה להחזיר בזה ע"ש, ומה"ט אף כשהשחיר אש גלויה י"ל דלא לבדך.

ה. עוד יש מקום לזדד לבדך אש מניח בע"ש פח ע"ג האש כנהוג ואח"כ מתחמם ע"י האש דלהחזו"א (סל"ז סק"א וסי' נ' סק"ט) יש בזה איסור ביטול אש הגיע לשיעור יד קולדת, מיהו יל"ע אש הוי פ"ר דלא ניח"ל או דניח"ל בכדי שיחמם התבשיל עי' היטב שה"ש שג סקע"ד, שכל סק"ע, ודו"ק. גם יש מפקפקים בד' החזו"א עאגרו"מ ח"א ס"ג וח"ד סע"ד סק"ט ומנחת שלמה סי"א בהגה"ה. וגם המ"ב (רנ"ג ס"ג) לא הדגיש שהיתר החזרת קדרה הוא דוקא בקדרת חרס ולא בקדרת מתכת משמע דלא ס"ל לאיסור בזה (ועי' סי' רעז סק"ב ואכמ"ל). ובאמת להחזו"א לכאורה איסור להניח פח על האש אפילו עשה ע"ת ומשום דלא מהני היתר ע"ת אלא באופן שיכול להנות מהמלאכה ביו"ט (כמב' במ"ב ובה"ל ר"ס תקכו) אבל הנחת הפח שאין לו שום תועלת ממנו נחא איסור להרבה פוסקים, ורק באופן שיש לו כמה קדרות וע"י הנחת הפח מגיע חום האש מתחת לכולם בזה מותר כיון שבחג עצמו יוכל להנות מהמלאכה. אך העירני ח"א שליט"א דבדרך כלל יש צבית איששו תבשיל שראוי להיום ויתחמם יותר טוב ע"ג הפח וא"כ שוב שייך בזה הואיל.

והנה מי שמסתפק מעיו"ט אש ינטרך ביו"ט לעשות מלאכה לצורך שבת יתכן שיכול לבדך על ע"ת אבל בכל נידונים הנ"ל אף דספקות הם מסתבר דגרע דאין לו ספק במציאות אש ינטרך או לא אלא ספיקא דדינא אש איסורים הם או לא.

ו. והגדון השלישי שיש לדון הוא שאף אש נימא שיש כאן איסור חזרה יתכן שלא תקנו ע"ת על איסורים דרבנן דגזרה לגזרה הוא דהנה לקמן כא: תנן אין טומנין את החמין ומפרשים לה ביו"ט שחל להיות בע"ש ע"ש, והק' שם רעק"א הא הטמנה איסור דרבנן הוא וגזרה לגזרה לא גזרינן, אבל בשפ"א תי' דמייירי תבשיל שמחזשל ע"י הטמנה, ובספר בני ציון (סי' מ' והובא בקה"י) כתב דלא מייירי תבשיל רגיל

טרדות היו"ט י"ל דהנריכו זאת בכל גווני, אבל אם הטעם משום שאסור לבשל מיו"ט לשבת י"ל שכשאינו מבשל אין לו סיבה לערב.

ג. והגדון השני אש שייך לחמם התבשילים בהיתר, הנה כפי הרגילות שמבשלים מעיו"ט ומסירים התבשילים מעל האש מעיו"ט, ומחזירים אותה ביו"ט אחה"כ לכבוד שבת, אש תבשיל יבש הוא אין ביטול אחר ביטול, ואם יש בו מרק יש פוסקים יש ביטול אחר ביטול כמבואר בשו"ע סי' ש"ח ס"ד, ואולם יש פוסקים דאין ביטול אחר ביטול אפי' בלח, וכן פסק הרמ"א סעיף טו, ואף לדעת השו"ע שפסק לחומרא יתכן שזה משום ספק דאורייתא אבל לא פסק כן בוודאות לענין שבדרך ספק ברכה לבטלה, ואף מה שהחמיר הרמ"א דאש הצטנן לגמרי יש ביטול אחר ביטול פי' החזו"א (סל"ז סק"ג) דמעיקר הדין אין ביטול אחר ביטול כלל ורק חומרא בעלמא היא לאסור בהתקרה לגמרי דמעיקר הדין אין מקום לחלק אש הצטנן או לא, א"כ נמצא דמנד ביטול א"א לבדך על ע"ת אש התבשל מעיו"ט.

ד. אבל עדיין היה אפשר לבדך משום חזרה שמחזיר התבשילים על האש ביו"ט, והנה לא אשכחן להדיא שאסור להניח תבשילים על האש ביו"ט אפילו לצורך חול [באופן שאין ביטול] אך לכאורה איסור ובפרט אש נימא דהטמנה איסורה (וכמו שיתבאר בסמוך) די' לאסור לכאורה גם שהיה וחזרה, אלא דבאמת קשה למצוא אופן שלכו"ע יהיה איסור חזרה דאף באופן דידן שנטל הקדרה מעיו"ט ומחזירה ביו"ט אף הרמ"א (רנ"ג ס"ב) מודה דאיסור מעיקר הדין מ"מ הרי היה דעתו להחזיר [ולא מצינו חילוק אש דעתו להחזיר מיד או למחר ואם יש שיעור לדבר לכאורה לא ה"ל להפוסקים לסתום]. וכחב המ"ב שם סק"ו שצעת הנורך יש להחזיר בזה, ואף שצשה"כ סק"ג לא רצה להחזיר אלא בהניח ע"ג ספקל ולא בהניח ע"ג קרקע מ"מ לא פסק כן לקולא לבדך ספק ברכה לבטלה, [ואמנם יש לזרף כאן דעת הגר"ג קרליץ שליט"א (הובא בספר נרופה אמרתך לנכדו הרב נחום מאיר רוזנברג שליט"א עמ' נג) שאם נכבחה האש לא מיקרי דעתו להחזיר כיון שאינו יכול להחזיר וה"י לפעמים מכבים האש בעיו"ט אבל גם הוא לא פסק כן בוודאות. גם יתכן דלא שייכא סבתו ביו"ט כיון שיכול לחזור ולהדליק את האש אף דכאש חדשה היא]. ואולי יש לזרף דעת המ"א שאם נצטנן התבשיל לגמרי אין היתר חזרה כלל, אבל בבה"ל (רנ"ג ה ד"ה ובלבד) חולק עליו וגם במ"ב סק"ג א פסק לא כן.

ג. אולי יש לזרף דעת הב"ח (רנ"ג ד"ה כירה שהיא גרופה) דעת הטור שאם נטל מע"ש איסור להחזיר בשבת אף אם נשלמו תנאי ההיתר, וכ"מ קצת בשבת נא. תד"ה כסהו וכ"כ חזו"א (סל"ז סוף סק"ב) אך י"א דט"ס הוא עיש"ה) ועי' נרופה אמרתך עמ' פט שאולי כן דעת המ"ב סק"ג דלא כשונה"ל. ואמנם כ"ו לדעת השו"ע אבל להיש אומרים שהביא הרמ"א ודאי

לענין העמנה אלא בסוג תבשיל מיוחד שרגילים להטמינו והנודון הוא על מלאכה דאורייתא ולא על דרבנן, והוכיח כן מתוס' יז: ד"ה אמר וא"כ שוב י"ל דעל מלאכות דרבנן לא תקנו ע"ת, וכן הפמ"ג צראש יוסף כב. פירש מחלוקת הראשונים אם מותר להדליק נר בלי ע"ת דתלוי במחלו' רש"י ותוס' לעיל יב. אם הדלקה שלא לצורך יו"ט הוא איסור דאורייתא או איסור דרבנן [דאמרין מחוץ שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך] דלאיסור דרבנן א"כ ע"ת כיון שיש כאן גם מחוץ וגם הואיל ומקלעי אורחים, א"כ לדבריו ק"ו שעל איסור שהיה והעמנה לא תקינו ע"ת. למרות כל זאת נראה לכאורה משתיקת כל האחרונים דס"ל דגם מלאכות דרבנן בעו ע"ת.

ז. ואם נכדי לחמם את התבשילים לשבת הוצרך להביא את הלהבעיר תחתיהם יש לעיין אם יוכל לברך דאף דמשום הדלקת נרות שבת לחוד א"ל לברך על ע"ת משום ש"א שעל הדלקת נרות לחוד א"כ ע"ת [כדאיתא בסימן תקכו ס"ט ודלא כתוס' כב]. אבל כאן שהבעיר לצורך ביטול אולי יש לברך, ולא מנאחי בראשונים הטעם דשאני הדלקה משאר מלאכות, ועי' שיעורי אשר לשלמה עמ' נ"ט, ואמנם הראש יוסף שהוצא לעיל

והנה אם ירצה לנאת מהחששות ולברך בלי פקפוק יוכל להוסיף לשם כך תבשיל נוסף שיבשלו ביו"ט עצמו לצורך שבת, אולם זה דוקא בשאין לו תבשיל אחר כמותו וכמ"ש הראש' שבת קיז: והוצא בשו"ע סי' תקו ס"ז דאם יש לו פת נקיה אסור לו לאפות עוד פת אלא"כ רוצה לאכול פת חמה כמ"ש מ"ב, וכבר חממו מזה ע"ד החזו"א (סי' קכד לדף מו:) שממיר לבשל גם אם יש לו אוכל מבושל. וגם יצטרך להזהר שלא יהיה זה מהתבשילים שאפשר לבשול מעיו"ט ואינם מפיגים טעמם עי' בשו"ע ר"ס תנא.

הרב אליעזר רומ

סימן קד

בענין שכח יעלה ויבוא בליל שבת חול המועד

מחזירין אותו. הרי להדיא דגם בשבת בחולו של מועד, אם לא אמר בערבית מחזירין אותו. וז"ע.

(דה"א קאי הא דואם לא אמר מחזירין אותו על האמור לפניו, דהיינו גם ערבית. - ומלכד דכן הוא משמעות הברייתא, יעוין עוד בשימ"ק שם שכתב, דהך מחזירין אותו לא קאי על ערבית דר"ת, דבהדיא אין מחזירין אותו, כדאמרין בצרכות (ל'): טעה ולא הזכיר של ר"ת ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין ביד מקדשין את החדש אלא ביום. עכ"ד. ויעו' בל"ח שכתב ע"ד השימ"ק בזה"ל: "ודבריו כנים לדינא אבל אין משמעות הברייתא כן". וע"ש מש"כ בזה. ועכ"פ חזין מדבריהם דעל חולו של מועד ודאי דקאי. ודומק לאוקמי לד' המהרש"ם דלא קאי גם אהא. - ומעמ"ה ז"ע דבריו).

ד. ובעצם דברי המהרש"ם יש לדון מתרי גווני. חדא די' לחלק לכאורה בין חקרין הזכרת יעלה ויבוא, לחקרין הזכרת גשם, דבשלמא בחקרין הזכרת גשם שפיר מצינו למימר דלא מעכב מכיוו דהו"ל רח הזכרה בעלמא, ולא היו

א. הגרעק"א בשו"ע או"ח (סי' קי"ד ס"ה) צידד, שאם שכח לומר מוריד הגשם בתפלת מעריב בליל שבת, אין מחזירין אותו. משום דלא גרע מאם היה מתפלל רק ברכת מעין שבע, דפסק המג"א (סי' רס"ח ס"ק ט"ו) דיחיד שאמר רק ברכת מעין שבע יא' וא"כ להתפלל, ומשום דתפלת ערבית רשות. הרי דלעצם התפלה א"כ להזכיר מוריד הגשם, וכדחזין דיוצא יד"ח בתפלתו. וממילא גם כשהתפלל תפלת מעריב בליל שבת ולא הזכיר מוריד הגשם יא'. ע"כ תו"ד הגרעק"א. (והוצא בציאור"ל שם, ד"ה מחזירין כו').

ב. והמהרש"ם נס' דעת תורה (סי' רס"ח ס"ג) הוסיף, דלפי דברי הגרעק"א, גם בשבת יעלה ויבוא בליל שבת בחול המועד, לא יחזור ע"ש.

ג. וקשה דמפורש בסוגיא דביצה (י"ז). דבשבת חוה"מ כשלא אמר יעלה ויבוא בערבית מחזירין אותו. דאמרין: ח"ר שבת שחל להיות בר"ח או בחולו של מועד, ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה, "ואם לא אמר